

LA FI DELS TRABUCAIRES DEL MONTSENY

ANTONI PLADEVALL I FONT

S'ha parlat en aquestes Monografies, en la núm. 3 de 1988, en concret, de l'estada d'un grup o banda de trabucaires que estigueren un temps refugiats a l'extrem de llevant del municipi de Seva, a l'antiga Quadra de Terrassola, on encara es fa patent els seu record per l'amagatall conegut com la *Bauma dels Trabucaires* i pel monòlit aixecat a dos mossos d'esquadra, morts per aquests bandolers davant de la casa de Can Pere Sala, que els acollia, casa de la que ara no se'n veu ni el setial.

Aquell petit treball i un altre anterior, publicat a la revista Taradell, per l'agost del 1974, es basava en les contalles populars, encara vives a les poblacions de Seva de Taradell i sobretot en l'extensa relació que dels fets en va fer l'erudit sevedà, en Joan Camps i Prat, en la seva crònica, en gran part encara inèdita, guardada a la Casa de l'Ardiaca de Barcelona, amb els fons de l'Arxiu Municipal Històric de la ciutat de Barcelona. Aquesta relació la vàrem publicar íntegra en ell llibre *La Tercera guerra carlista vista per un liberal*, editat l'any 2000, de la col·lecció *Sèrie Monogràfica*, núm. 20, del Patronat d'estudis Osonencs, pp.33-38.

Fou l'existència de la *Bauma dels Trabucaires*, de l'esmentat monòlit i de les contalles populars que ens explicaven els pares i mestres, sobre Can Pere Sala i els trabucaires i, sobretot, el tenir coneixença i poder llegir i copiar la relació d'en Joan Camps, les que em decidiren a donar publicitat al tema dels trabucaires. En realitat, però, era molt poc el que coneixia d'ells o de la banda, de fet només la seva estada i descoberta que es feu, gairebé ocasionalment, quan feia uns escassos quinze dies que es trobaven per aquells indrets. Es contava que, en principi, feren sospitar als de Taradell i de Seva que el mosso d'una casa rural, petita i pobre, comprés, en particular a Taradell, gran quantitat de queviures, sobretot carn, cosa que era impensable aleshores per una família senzilla i més aviat pobre. Però fou sobretot quan el bandolers, segurs d'haver despistat els que els perseguien, deixaren l'amagatall o balma per instal·lar-se al mas de Can Pere Sala, cosa que va alarmar el masover de Can

Moreu, el mas més proper a Can Pere Sala, del que ara resten uns pocs restes coberts de vegetació

Abans d'entrar en la relació dels fets recordem breument qui eren els trabucaires, en realitat bandolers o emboscats, que feien servir com a arma més corrent els trabucs o arma de foc que els va donar el nom. La majoria com es veurà, en des descriure la banda, eren combatents de la darrera guerra carlina, la que durà set anys, del 1833 al 1840 i que acabada la guerra no volgueren tornar a la vida normal, sinó que en bandes o petits grups, sovint ajudats de grat o per força de gent de masos del país, els més allunyats de les poblacions, vivien del robatori i atracaments. Aquesta era la seva manera de viure, però el que els donava més rendiment eren el segrests de persones importants per les que demanaven crescuts rescats i que torturaven i mataven si no es complien les seves exigències.

La relació o breu història del final dels *trabucaires* que aquí presentem va del curt període situat entre el 27 de febrer de 1845 al 6 de maig del mateix any en que foren capturats, o si es vol fins el 27 de juny del 1846 quan quatre d'ells moriren guillotins.

Il·lustra la composició i la manera violent i sovint sanguinària d'actuar d'aquestes bandes i de bandolers destacats, que corrien pel nostre país, en particular dins del període comprès entre el 1840 i el 1855, la coneguda *Història de las Escuadras de Cataluña; su origen, sus proezas y sus vicisitudes, intercalada con la vida y hechos de los más célebres ladrones y bandoleros, 1815-1875*, de José Ortega y Espinós, Barcelona 1876.

Amb aquesta petita relació volem només completar el que havíem publicat anteriorment sobre aquests trabucaires, cosa que ha facilitat l'obra de Raymond Sala, *Trabucaires i fronteres de Barcelona a Perpinyà via el Vallespir*. Editorial Trabucaire, Perpinyà, 2012.

Sobre els trabucaires n'hem localitzat altres notícies de bandes que es movien per Osona i pel Pla de la Calma, una d'elles dirigida per Josep Esquis de Taradell, de la que formarien part els seus germans Antoni i Joan Esquí, que foren ajusticiats el 23 de juny de 1842, però aquí volem únicament centrar-nos en la banda que va ocasionar el fet que relatarem i de la que es conserva el judici que es va fer contra ells els anys 1845 i 1846 i que és el que estudia llargament Raymond Sala.

Formaven aquesta banda de dotze individus, segons les dades del procés: Geroni Grasas, de 24 anys, el tresorer de la colla, conegut també con *Geroni Icases*; en Salvador Fàbregas, de 22 anys, conegut com el *noi piu*; Isidre Fargas, de 22 anys, dit el *Menut*; Antoni Forcadell, de 33 anys; en Martí Reig, de 25 anys; en Joan Simon, de 25 anys, dit en *Collsuspina* o en *Tocabens*; en Miquel Verdaguer, conegut com en *Josep Balmes*, àlies el *Menut* o *Sagal*, del que no es diu l'edat; en Josep Mateu, de 22 anys, dit el *Xicolata*, acusat d'ésser el que va

matar a sang freda el nou Masot de Darnius; en Llorenç Espelt, de 27 anys, dit el *Negret* i en Miquel Bosch, que morí de les ferides rebudes en el moment de la captura dels bandolers al Cortal de l'Eloi, prop Arles del Tec.

També foren capturats i jutjats alguns homes de Sant Llorenç de Cerdans, dels Meners, de les Illes i d'algun altre indret del Vallespir, acusats d'acollir els trabucaires, dels que només un fou condemnat a mort, la resta foren amnistiats per dir que havien actuat sota coacció dels trabucaires.

La malifeta o fet que provocà la persecució general contra la banda i acabà amb ella tingué lloc el dia 27 de febrer de 1845, a les 10 de la nit, al lloc conegut com el *Turó de la palla*, prop de Tordera, on assaltaren la diligència de Barcelona a Perpinyà. Anaven en ella 30 passatgers als que robaren les seves pertinences més importants i s'emportaren com a presoners tres persones, totes del país, per a demanar el seu rescat mitjançant un fort pagament que exigiren als seus familiars per a obtenir el seu alliberament. Eren aquests en Josep Bellver, un negociant de Girona, pel que demanaren 500 unces d'or, en Josep Roquer, banquer de Figueres, pel que demanaren 400 unces d'or i el jove estudiant Joan Masot, fill d'una rica família de Darnius, de l'Alt Empordà, al que ja havien mort el seu pare uns bandolers i pel que exigiren a la viuda i mare del noi 800 unces d'or.

Tot seguit enviarien cartes als familiars, però la ràpida persecució que es feu contra la banda, faria que no poguessin obtenir cap diner pel seu rescat i que tots tres morissin de manera molt tràgica, sobretot el jove Masot.

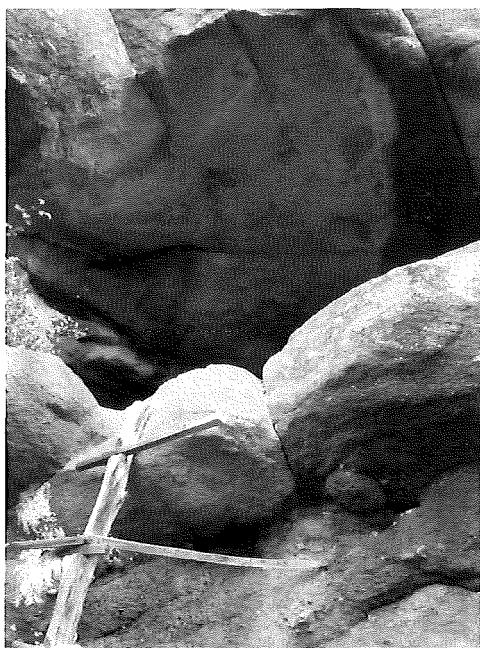
La persecució que es desfermà arreu de les terres gironines contra ells feu que pocs dies després de l'atrancament i robatori deixessin aquelles terres i les contrades que eren aquelles d'on eren els presoners i baixessin cap a les terres osonenques del peu del Montseny, que coneixeria algú de la banda puix que almenys tres dels membres de la banda eren de terres osonenques. Gràcies al procés sabem que passaren pels volts de Santa Coloma de Farners i que aquí morí de les ferides rebudes

*La Bauma dels Trabucaires.
Foto: Genís Sañé Pladevall*

el presoner Josep Bellver, dins la parròquia de Sant Miquel de Cladells, a tocar les Guillerries, on abandonaren per estar greument ferit. Sembla que fou per haver intentat escapar-se; el procés només diu d'ell que fou abandonat moribund sobre la neu i que encara abans d'abandonar-lo li robaren l'abric que portava. Seria això entorn del 10 de març i també diu el procés que per més recerques que es feren no es va trobar mai rastre del seu cos o despulles.

Poc després del fet arribaren a Terrassola de Seva, on segurament s'amagaren a la balma, que algun de la colla ja coneixeria i tot seguit es posaren en contacte amb els de Can Pere Sala, perquè els proveïssin de queviures. La seva estada aquí fou d'uns quinze dies més o menys, el temps suficient perquè despertés sospites el fet que els estadants d'aquell petit mas, en concret un jove familiar o mosso, conegut com el Ros de l'Empordà, anés a Taradell, població que termeneja amb el sector de Terrassola a fer notables compres de carn i de queviures. Això aixecà les primeres sospites, puix que per ser Can Pere Sala un mas senzill i pobre, no necessitava ni tenia mitjans per fer grans compres de pa, carn i altres queviures.

*Detall de la Bauma amb el seu difícil accés.
Foto: Genís Sanié Pladevall*

Amb tot el fet que va promoure la descoberta de la banda fou que el masover de Can Moreu, mas ara també aterrat i del que només se'n veuen algunes parets entre la vegetació, que dista uns deu minuts de Can Pere Sala, observés moviment d'hommes entorn d'aquell mas i ho anés a comunicar al retén de mossos d'esquadra de Seva, format pel sots caporal Pere Portavella, dos altres mossos grans i dos «novicis» o mossos encara en formació, segons detalla en Joan Camps.

El sots caporal pensant que podrien ser contrabandistes, el mateix dia que en Moreu li va notificar la seva sospita, a la tarda, abans que comencessin les ballades de Cascavells i altres balls a la plaça de a Creu de Seva, que aquell dia es feien a Seva per ser la festa

de l'Anunciació de la Mare de Déu, amb els seus quatre companys, vestits de paisà o sense uniforme perquè comptaven tornar a la tarda per les ballades,

però amb les seves armes o carabines, varen voler anar cap a Can Pere Sala, per veure que era aquell enrenou que havia notat en Moreu, pensant que eren contrabandistes. Com que no coneixien bé el camí s'aturaren al mas Rovira de Terrassola perquè els indiquessin la ruta i digueren a tres noies de la casa que els esperessin per acompanyar-les a les ballades.

Quan els mossos arribaren a Can Pere Sala els trabucaires havien estat ja advertits pel jove dit Ros d'Empordà de la seva arribada. Tres dels mossos, per una resposta dubtosa que els havia aquell noi que trobaren en arribar al mas, envoltaren per precaució la casa i mentre els dos joves demanaren qui hi havia a la casa, explica en Camps que la porta s'obrí de repent i els trabucaires fent servir el presoner Josep Roquer per escut o per defensa tiraren trets als mossos i aquests s'hi tornaren morint en la brega d'ostatge Roquer i els dos mossos joves, de nom l'Isidre Pallarès i Joan Barnet, que són els noms que, ara a il·legibles per la erosió, figuren a la part baixa del monòlit, aixecat al mateix indret on moriren. No sabem com acabà la topada, només que un mosso, un xic ferit, va poder arribar a Seva, que dista més de mitja hora a donar l'alarma i a tocar a sometent.

Els de Seva tot seguit, reuniren el seu sometent i enviaren també avís al retén de mossos d'esquadra de Taradell perquè els sortissin al pas, amb el sometent de la vila, vers el mas Vilar del Bosc per on creien que fugirien els trabucaires. També des de Taradell, s'envià avís del fet a la guarnició de Vic i consta que també aixecà el sometent el poble de Sant Julià de Vilatorrada.

Els trabucaires que també coneixerien el país marxaren ben aviat de Terrassola i per Creu de pedra, en el camí ral de Taradell a Viladrau, prengueren el camí del mas Vilar que deixar al Collet roig per dirigir-se vers Puig-

*Monòlit als Mossos morts a davant Can Pere Sala.
Foto: Genís Sañé Pladevall*

l'agulla, llocs encara ben coneguts de la toponímia local. Des d'allà veient que havia sortit un grup armat de ciutat de Vic i també el sometent de Sant Julià de Vilatorrada, es dirigiren vers el Coll del Buc, camí d'Espinelves, on prepararen una trampa, fent posar gent que trobaren en la seva fugida al mig del camí, perquè fossin atacats pels perseguïdors, mentre ells des de cada banda del collet haurien abatut els que els perseguïen. Així ho explica en Camps, be que per ser tard i fosquejar els que els volien prendre deixaren la persecució i no conèixer bé el país deixaren la persecució abans d'arribar al Coll. Fins aquí seguim el relat de Joan Camps.

La resta de notícies d'aquesta fugida dels trabucaires amb l'únic presoner o ostatge que els quedava es coneixen per les dades que dóna el procés estudiat per Raymond Sala, deixaren Osona i les Guilleries i s'encaminaren a la Garrotxa, on estigueren uns dies refugiats en una cova ben coneguda i existent de l'antic municipi de Bassegoda, ara fusionat amb el municipi d'Albanyà, que dista una hora escassa del petit nucli de Ribelles o de Sant Julià de Ribelles.

Com que la persecució contra la banda no cessava i cada vegada s'acostava més al Bassegoda, decidiren entrar a l'estat francès per Sant Llorenç de Cerdans on s'hi trobaven el dia 2 de maig. Com que el presoner l'estudiant Masot els feia nosa i no havien rebut res del rescat, després de fer arribar a la seva mare fins a cinc cartes seves, dues amb trossos d'orella i d'un dit del pobre ostatge, fou mort a sang freda a la cova del Bassegoda el dia 1 de maig. Presos els trabucaires i havent aquests confessat on era el seu cos, deu dies després fou portat el mort a l'església de Sant Julià de Ribelles, on el va examinar un metge de Montagut, que va certificar que havia estat degollat i tenia onze ganivetades prop del cor. La mort s'atribuí al Xicolata i les ganivetades una de cada un de la banda. Aquest crim va escriure a tothom i serví en el procés per castigar més durament tota la banda

Segons el procés foren presos i jutjades persones del Vallespir dels diferents llocs per on havien passat els trabucaires del dia 1 de març al dia 5 en que els foren sorpresos per la gendarmeria al cortal o corral del mas Eloi de Cortsaví, prop Arles del Tec; el dia 6 estaven ja presos els deu trabucaires que quedaven de la banda, puix que en Miquel Bosc va morir en la lluita o resistència que feren als gendarmes.

El judici fou molt sonat perquè a més de la crueltat dels trabucaires s'hi barrejaren qüestions de frontera i reclamacions de la part de l'estat espanyol al francès, per l'acolliment que feia temps que des de França es feia a bandolers i trabucaires catalans i també per qüestions de límit de la frontera entre els dos estats, sobretot a l'indret de Sant Llorenç de Cerdans.

El judici va començar el dia 2 de setembre del mateix any 1845 a Perpinyà i es va celebrar a la capella del Terç Orde, del convent de Sant Domènec de

Perpinyà, perquè la gent que hi havia de participar i els que hi volien assistir eren tants que no cabien a la Sala d'audiències del jutjat de la vila de Perpinyà. Consten almenys tres sessions fins el 26 de març de 1846. Es va començar per jutjar els que havien ajudat als trabucaires, però com que la majoria confessà que ho feien per força i a desgrat seu tots foren indultats menys en Jaume Justafré, de les Illes, que fou condemnat a mort, però al cap de poc fou indultat i condemnat a presó perpètua i a treballs forçats.

Als de la banda se'ls acusà i es recollí informació de totes les malifetes que havien fet des de l'assalt a la diligència de Perpinyà a Barcelona del dia 27 de febrer de 1845 al dia 6 de març que foren presos al cortal de l'Eloi o sigui en poc més de dos mesos.

La sentència fou dura, quatre trabucaires foren sentenciats a la pena de la mort i els quatre restants a cadena perpètua. Dels condemnats a mort o a ser guillotinati, amb «refinat» instrument patentat en la Revolució Francesa, tots quatre ho foren el mateix dia el 27 de juny de 1846, dos d'ells en Llorenç Icasas i en *Xicolata* a Perpinyà i en *Tocabents* i en *Sagal* a Ceret, davant un gran concurs de gent.

Així acabava aquesta banda de sanguinaris que feu estada, com a màxim d'una quinzena de dies, en les emboscades terres de Terrassola de Seva, però que han deixat una petjada en coneguda i que els evocarà sempre més a la *Bauma dels Trabucaires* i al Monòlit que recorda les jovençanes víctimes del cos de Mossos d'Esquadra, la Diputació de Barcelona erigit l'any 1925.